

Kuusamon kaupungin suunnitelma
lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA

(Lastensuojelulaki § 12)

Sisällys

1. JOHDANTO.....	2
2. MITÄ KUUSAMOLAISLAPSILLE KUULUU?	3
3. LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN V. 2011 – 2015	5
4. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT PALVELUT	6
4.1 Äitiys- ja lastenneuvola.....	6
4.2 Varhaiskasvatus	7
4.3 Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto.....	8
4.4 Oppilas- ja opiskelijahuolto	8
4.5. Koulukuraattori ja koulupsykologi	10
4.6 Nuorisotyö ja vapaa-ajan palvelut	11
4.7. Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö	11
4.8 Lastensuojelun tehostettu perhetyö	12
4.9 Perheneuvola.....	13
4.10 Sosiaalityö	13
4.11 Päihdetyön ja mielenterveyspalvelut.....	14
4.12 Muut palvelut ja toimijat.....	14
5. LAPSEN JA VANHEMPIEN OSALLISUUS JA KUMPPANUUS.....	14
6. LASTENSUOJELUN JÄRJESTÄMINEN JA KEHITTÄMINEN.....	15
6.1 Lastensuojelun kustannukset	15
6.2 Lastensuojelun järjestämisestä vastaava kunta	16
6.3 Lastensuojeluun varattavat voimavarat	17
6.4 Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen	20
7. EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU JA LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU.....	21
7.1 Ehkäisevä lastensuojelu.....	21
7.2. Avohuollon tukitoimet	21
7.3 Lapsen kiireellinen sijoitus	23
7.4 Huostaanotto ja sijaishuolto.....	24
7.5 Jälkihuolto.....	26
7. PROJEKTIT JA HANKKEET	26
8. VALTAKUNNALLISET OHJEET JA SUOSITUKSET	26
9. SUUNNITELMA LASTENSUOJELUN TOTEUTTAMISESTA JA SEURANNASTA	27

1. JOHDANTO

Lapset ja perheet tulee huomioida kaikissa kunnan palveluissa, esimerkiksi kaavoituksessa, rakentamisessa, liikenneyhteyksissä, sosiaali- ja terveystaloudissa, koulutustarjonnassa, harrastusmahdollisuuksissa ja matkailun edistämässä. Arvovalinnoilla eri toimijat ja poliittiset päättäjät vaikuttavat siihen, nähdäänkö kunta ”lapsimyönteisenä”.

Kasvatuksen ja sivistyksen toimialan visio	<i>Rinnalla kulkien yhteiseen kasvuun – elämän eväitä ja elämisen sisältöjä joustavasti ja vahvasti verkostoituneena</i>
Lapsi- ja perhetyön visio	<i>Rinnalla kulkien yhteiseen kasvuun</i>
Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelman visio	<i>Kuusamossa arvostetaan ihteämme ja halutaan yhdessä vaikuttaa paikkakunnan huomiseen</i>
Lastensuojelun visio	<i>Ihmisiä – aikuisia lasten rinnalla</i>

Kuusamon kaupunkistrategia 2021 on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 11.11.2013. Vuoteen 2017 asti ulottuvassa **hyvinvointisuunnitelmassa** mainitaan perheiden varhainen tuki ja Lapset puheeksi -menetelmän laaja-alainen käyttö.

Lasten suojeleminen koskee kaikkia viranomaisia ja kansalaisia eikä ole ainoastaan nimettyjen viranomaisten asia. Lasten kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan laajoja yhteiskunnallisia toimia, joista suuri vastuu on lasten kotikunnalla. Lasten suojeleminen tavoitteena on turvata kaikille lapsille mm. etusija erityiseen suojelemaan, oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön

- edistämällä lasten hyvinvointia,
- kehittämällä palveluja kasvatuksen tukemiseksi
- toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua

Tämä edellyttää palvelujärjestelmän kehittämistä ja palvelujen sisällön sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämistä.

Ennaltaehkäisevää lastensuojelua ovat mm. kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lasten ja huoltajien tukeminen peruspalveluissa. Lapsiin vaikuttavat fyysinen ympäristö, toimintatavat ja monet yhteiskunnalliset päätökset. Järjestöt, yhdistykset ja muu kansalaistoiminta voivat antaa tukea perheille ja lapsille, vaikkei heillä olisikaan erityisiä ongelmia.

Huhtikuussa 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki tuo mukanaan merkittäviä muutoksia lasten ja perheiden sosiaalipalveluihin. Perhepalvelujen painopiste muuttuu siten, että perheet ja lapset ovat vahvemmin oikeutettuja saamaan palveluita ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lapsen etu on huomioitava aiempaa paremmin kaikessa viranomaisten ja ammattilaisten toiminnassa. Erityistä tukea tarvitsevat lapset huomioidaan paremmin yleisissä palveluissa. Lain myötä myös lastensuojelulakiin tulee muutoksia. Kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus laajenee. Aikaisemman lastensuojelutarpeen selvityksen korvaa sosiaalihuoltolain

mukainen palvelutarpeen arviointi, ja lastensuojelun mahdollinen asiakkuus alkaa vasta sen jälkeen, jos kysymys ei ole kiireellisistä toimenpiteistä.

2. MITÄ KUUSAMOLAISLAPSILLE KUULUU?

Lasten ja nuorten kasvuolot ja hyvinvoinnin tila

Kuusamon lasten ja nuorten hyvinvointiselvitys valmistui helmikuussa 2004 osana Kasvatus tulevaisuuteen -hanketta. Lapsi- ja perhetyön käyttösuunnitelmissa ja eri hankkeissa on myöhemminkin sivuttu mm. Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa (2007), Terveys 2015 -kansanterveysohjelmaa, KASTE-ohjelmaa (elämänkaariajattelu) sekä Kuusamon kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toteuttamisohjelmaa (2008). Lastensuojeluun on annettu omia laatusuosituksia Kuntaliiton Lastensuojelun laatu & kustannukset -kehittämishankkeessa (1997 - 2004). Lastensuojelua koskevia valtakunnallisia ohjelmia ja suosituksia on julkaistu lisää vuosina 2012 – 2014 (tarkemmin luvussa 8).

Ensimmäinen lastensuojelulain edellyttämä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma hyväksyttiin Kuusamon kaupunginvaltuustossa 7.2.2011. Tämä on suunnitelman ensimmäinen lain edellyttämä päivitys.

Kouluterveyskysely

Kouluterveyskyselyä on tehty vuodesta 1996 lähtien peruskoulun 8. ja 9. luokilla sekä lukion 2. vuosikurssilla. Vuodesta 1999 lähtien Kouluterveyskyselyyn ovat vastanneet myös lukion 1. vuosikurssin opiskelijat. Kuusamo on osallistunut Kouluterveyskyselyyn vuosina 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011 ja 2013. Seuraavan kerran kysely toteutetaan **vuonna 2015**.

Vuonna 2013 kysely toteutettiin ensimmäistä kertaa yhtä aikaa koko maassa. Tuolloin uudistettiin kyselylomaketta ja saatiin tietoa koulumatkoista, turvavälineiden käytöstä liikenteessä, vapaa-ajalla tapahtuneista tapaturmista sekä seksuaalisuuteen liittyvästä käyttäytymisestä internetissä. Nuorten perheistä ja asumisesta kysyttiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmin ja nuorten mielialaa kartoitettiin monipuolisemmin. Kouluterveyskyselyyn vastasi vuonna 2013 yhteensä 182864 nuorta: 99478 peruskoulun yläluokkalaista, 48610 lukiolaista ja 34776 ammattiin opiskelevaa.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on väline, jolla kunnan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointityötä ohjataan, johdetaan ja kehitetään. Suunnitelmaa varten kunta tarvitsee seurantatietoa oman kunnan lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja sen kehityksestä. Kunta voi tarvita tätä tietoa esimerkiksi hyvinvointikertomuksen laadinnassa. Kouluterveyskyselystä kunta saa säännöllisesti tietoa 14–20-vuotiaiden kuntalaisten hyvinvoinnista.

Ilon- ja huolenaiheet vuonna 2013 Kuusamossa

Seuraavassa esitellään tiivistetysti tärkeimmät ilon- ja huolenaiheet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilailta sekä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla vuonna 2013. Mukaan on valittu merkittävät kahden viimeisimmän kyselyvuoden välillä ja pidemmällä aikavälillä

tapahtuneet muutokset. Muutoksia ei esitetä tärkeysjärjestyksessä. Lisäksi on kerrottu, jos ilmiön esiintyvyys kunnassa on kokonaisluvuksi pyöristettynä nolla prosenttia.

Ilon- ja huolenaiheet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilailla

ILONAIHEET	HUOLENAIHEET
<p>Muutokset verrattuna edelliseen kyselyvuoteen Vanhemmat tiesivät paremmin lapsensa viikonloppuiltojen viettopaikan Perheen yhteinen ateriointi iltaisin lisääntyi Kuulluksi tuleminen koulussa lisääntyi Aamupalan syöminen arkisin lisääntyi Hampaiden harjaamistottumukset paranivat Koulukuraattorin vastaanotolle pääsy koettiin helpommaksi Koulunkäynnin vaikeuksiin saatiin yleisemmin apua</p>	<p>Muutokset verrattuna edelliseen kyselyvuoteen Vanhempien tupakointi lisääntyi Keskusteluvaikkeudet vanhempien kanssa lisääntyivät Toistuva rikkeiden teko lisääntyi Koulutapaturmat lisääntyivät Opiskeluun liittyvät vaikeudet lisääntyivät Koulukiusatuksi joutuminen lisääntyi Viikoittain koetut niska- tai hartiakivut lisääntyivät Viikoittain koettu päänsärky yleistyi Koululounaan syöminen päivittäin vähentyi Ruutuaika arkipäivisin lisääntyi Huumekokeilut lisääntyivät Kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsy koettiin vaikeammaksi Koululääkärin vastaanotolle pääsy koettiin vaikeammaksi</p>
	<p>Muutokset pidemmällä aikavälillä Toistuva rikkeiden teko lisääntyi</p>

Ilon- ja huolenaiheet lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla

ILONAIHEET	HUOLENAIHEET
<p>Muutokset verrattuna edelliseen kyselyvuoteen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanhempien tupakointi vähentyi • Vanhempien työttömyys vähentyi • Vanhemmat tiesivät paremmin lapsensa viikonloppuiltojen viettopaikan • Fyysistä uhkaa koettiin vähemmän • Toistuva rikkeiden teko vähentyi • Lintsaaminen vähentyi • Viikoittain koetut niska- tai hartiakivut vähentyivät • Aamupalan syöminen arkisin lisääntyi • Liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla lisääntyi • Kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsy koettiin helpommaksi • Koululääkärin vastaanotolle pääsy koettiin helpommaksi • Koulukuraattorin vastaanotolle pääsy koettiin helpommaksi • Koulupsykologin vastaanotolle pääsy koettiin helpommaksi 	<p>Muutokset verrattuna edelliseen kyselyvuoteen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perheen yhteinen ateriointi iltaisin vähentyi • Läheisen alkoholin käytön aiheuttamat ongelmat lisääntyivät • Koulun fyysiset työolot koettiin puutteellisemmiksi • Koulun työilmapiiri heikkeni • Kuulluksi tuleminen koulussa vähentyi • Koulutyön määrä koettiin yleisemmin liian suureksi • Tietoisuus tavoista vaikuttaa koulun asioihin vähentyi • Koettu terveydentila heikkeni • Useiden oireiden kokeminen päivittäin lisääntyi • Päivittäin koettu väsymys lisääntyi • Viikoittain koettu päänsärky yleistyi • Koulu-uupumus lisääntyi • Ylipainoisia oli enemmän • Ruutuaika arkipäivisin lisääntyi • Humalajuominen lisääntyi

Lasten hyvinvointia ja elinoloja kuvaavat indikaattorit

Lasten ja lapsiperheiden elinolojen, terveyden ja hyvinvoinnin seurantaan on olemassa lukuisia tilastollisia mittareita, jotka ovat saatavilla valtakunnallisista tietokannoista. Kuusamon kaupungin hyvinvointityöryhmä on määritellyt seuraavat lasten ja perheiden hyvinvoinnin mittarit:

Mittari	Mitä kuvaa	Mistä tieto saatavissa	Vuosi 2014
Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet / vuosi	Perheiden taloudellista tilannetta. Köyhyys on lasten hyvinvoinnin kannalta yksi riskitekijä.	Perusturva / toimeentulotuki	150 lapsiperhettä
Lastensuojeluilmoitusten määrä / vuosi	Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia	Lastensuojelu, THL	107
Kodinhoitoapua saaneet perheet / lapset / vuosi	Ennaltaehkäisevien ja avohuollon palvelujen määrää	Lapsi- ja perhetyö, Tilastokeskus	42 perhettä, 116 lasta
Lastensuojelu avohuollon tukitoimien piirissä olevat lapset	Lasten hyvinvointia, palvelurakennetta ja sen toimivuutta	Lastensuojelu, THL	183
Laitos- ja perhesijoitusten määrä	Hyvinvoinnin kehitystä / palvelurakenteen muutosta	Lastensuojelu, THL	vuoden aikana laitoshuollossa 30 ja perhehoidossa 24 eri lasta
Kiireellisten sijoitusten määrä	Lasten ja perheiden pahoinvointia	Lastensuojelu, THL	3
Humalassa vähintään kerran kuukaudessa % 8.-9. luokan oppilaista	Nuorten päihteiden käyttöä	Kouluterveyskysely 2013 (*)	12 % (*)
Tehostetun ja erityisen tuen piirissä olevat esikoululaiset / vuosi	Erityisen tuen tarvetta, oppimisvaikeuksia	Kiertävä erityislastentarhanopettaja / esikoulun opettajat	tehostettu tuki 11, erityinen tuki 10 lasta
Perheen yhteiset ateriat	Lasten ja perheen hyvinvointia	Kouluterveyskysely 2013 (*)	39% (*)

3. LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN V. 2011 – 2015

Asiakasrakenteen kehitys

Lastensuojelun asiakasrakenne v. 2010 – 2014

	2010	2012	2014
Avohuolto	116	182	183
Sijaishuolto	42	42	42
Jälkihuolto	31	28	30
Yhteensä	189	252	255

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kehitys

	31.12.2010	31.12.2012	31.12.2014
Toimeksiantosuhteinen perhehoito (sijaisperheet)	22	23	25
Luvanvarainen perhehoito tai laitoshuolto	24	20	15
Yhteensä	46	43	40

Palvelurakenteen muutokset

Sijaishuollon luvanvarainen laitoshuolto ja luvanvarainen perhehoito järjestetään kokonaan ostopalveluina. Jälkihuolto järjestetään osittain omana työnä ja osittain ostopalveluna.

Kaupungin omien luvanvaraisten sijaishuoltoyksiköiden perustaminen ei ole perusteltua Kuusamon kokoisessa kunnassa.

Ostopalvelujen tarvetta vähentää oman palvelurakenteen hyödyntäminen (mm. kotipalvelu, perhetyö, päivähoito, vammaisten lasten intervallihoido).

Henkilöstörakenne v. 2008 – 2014

	2008	2010	2012	2014
Sosiaalityöntekijä	5	5	5	5
joista päteviä	4	5	5	5
Perhetyöntekijä	-	-	-	1
Kodinhoitaja	7	7	7	6

Kustannuskehitys

	2008	2010	2012	2014
Avustukset ja taloudellinen tuki	179.950 €	238.880 €	379.500 €	126.670 €
Asiakaspalvelujen ostot	1.491.260 €	1.772.670 €	2.034.020 €	1.888.510 €
Perhehoidon palkkiot ja korvaukset	249.590 €	331.110 €	323.190 €	474.440 €

4. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄT PALVELUT

4.1 Äitiys- ja lastenneuvola

Neuvolapalvelut ovat vapaaehtoisia. Kuusamossa neuvolapalveluiden käyttö on erittäin korkeaa, äitiyshuollossa lähes 100 %. Äitiys- ja lastenneuvolassa sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa tehdään sekä ehkäisevää että avohuollon lastensuojelua. Neuvolassa on sovitut käytännön esimerkiksi perheväkivallan, päihteidenkäytön, masennuksen ja vanhemmuuden puheeksiottoon. Lapsen ja perheen tarpeiden mukaan terveydenhoitajat ovat yhteydessä muuhun moniammatilliseen auttajaverkostoon. Äitiysneuvolasta otetaan yhteyttä esimerkiksi lapsiperheiden kotipalveluun, kun äidillä on

synnytyksen jälkeinen masennus. Äitiysneuvola ja lastensuojelu tekevät yhteistyötä esimerkiksi odottavien vanhempien ohjaamiseksi ensi- ja turvakotiin. Lastensuojelulain 10 § perusteella terveyden- ja sosiaalihuollossa on tarvittaessa järjestettävä välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten ja syntyvien lasten erityiseksi suojelemiseksi.

Maaliskuussa 2010 lastensuojelulakiin lisätty ennakollinen lastensuojeluilmoitus on selkeyttänyt ilmoitusvelvollisuutta jo ennen lapsen syntymää, jos epäillään tulevaa lastensuojelun tarvetta. Harkinnassa ollutta lainsäädäntöä esimerkiksi raskaana olevan, päihdeongelmaisen äidin pakkohoidosta ei vielä vahvistettu, koska sen katsottiin vaarantavan yksilön itsemääräämisoikeutta. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus on kuitenkin askel samaan suuntaan.

Kuusamossa on tehty äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajan kotikäyntejä lapsen syntymän jälkeen. Neuvolassa on aloitettu synnytystä edeltävät kotikäynnit, mikä mahdollistaa tuen antamisen ja asioiden puheeksiottamisen entistä aikaisemmin. Kotikäynnillä asiakkaan tilannetta voidaan kartoittaa hänen omalla maaperällä kodin ja perheen yksilöllisyyttä kunnioittaen. Samalla saadaan perheen tilanteesta sellaista tietoa, joka ei tule neuvolakäynneillä esille.

Lastenneuvolassa jatketaan vanhemmuuden tukemista, jaetaan tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä, opastetaan vanhempia kasvatuskysymyksissä ja jutellaan parisuhdeasioista. Asiakkaita ohjataan tarvittaessa perheneuvolan tai sairaanhoidon palveluihin. Yhteistyötä tehdään perheen tarpeiden mukaisesti mm. sosiaalityön, lapsiperheiden kotipalvelun, mielenterveystyön tai seurakunnan kanssa.

Ehdotus

Kehitetään uutena toimintamuotona ennaltaehkäisevää neuvolan perhetyötä ja perhekeskustoimintaa. Kotipalvelun ohjaaja työskentelee osittain neuvolan tiloissa.

4.2 Varhaiskasvatus

Kuusamossa on 990 alle kouluikäistä lasta, joista 620 on varhaiskasvatuksen piirissä (Koillissanomat 21.1.2015). Kuusamon kaupungin yleinen varhaiskasvatussuunnitelma on valmistumassa ja kytketty kaupungin strategiaan. Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen alueella tehdään laajamittaista ehkäisevää ja avohuollon lastensuojelutyötä. Lapset voivat olla päivähoidossa myös kuntoutuksellisin perustein (esim. puheen tai muun kehityksen viivästymä, sairaus tai vamma). Nämä lapset eivät välttämättä ole lastensuojelun asiakkaita.

Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan yhdessä vanhempien kanssa *varhaiskasvatussuunnitelma*, ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti sekä henkilöstön kesken että vanhempien kanssa. Erityistä huomiota kiinnitetään myönteisiin asioihin, ja huolenaiheita käsitellään mahdollisimman konkreettisesti ja niihin haetaan yhdessä ratkaisuja. Päivähoidon ohjaajien ja lasten omien hoitajien tehtävänä on sitouttaa vanhempia sovittuihin käytäntöihin ja tukea vanhempien kasvatustyötä.

Päivähoitoyksikön ja lapsen vanhempien yhteistyö aloitetaan ennen hoidon alkua avoimuuden lisäämiseksi ja perhettä tukevan työn helpottamiseksi. Samalla vastuutetaan vanhempia antamaan hoitopaikkaan lastaan koskevia tarpeellisia tietoja. Jos päivähoito järjestetään lastensuojelun avohuollon tukitoimena, päivähoitohakemuksen liitteenä on sosiaalityöntekijän suositus, josta käyvät ilmi lapsen yksilölliset tarpeet, ja ne voidaan huomioida hoitopaikan arjessa. Päivähoidon tavoitteet kirjataan lapsen asiakas-suunnitelmaan ja niiden toteutumista arvioidaan suunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Lapsen hyvä arki -hankkeessa on luotu toimintamalli lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyöhön.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan (kelto, varhaiskasvatuksen erityisopettaja) tehtävänä on varhaiserityiskasvatuksen koordinointi ja konsultaatio. Kelto on lapsiryhmien ulkopuolinen arvioija sekä tuki päivähoidon ja esiopetuksen henkilöstölle. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan yleistä, tehostettua ja erityistä tukea perustuen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) tai kuntoutussuunnitelmaan.

Perheillä on mahdollisuus saada päivähoitoa ehkäisevänä lastensuojeluna. Palvelu räätälöidään yksilöllisesti kunkin perheen tilanteen mukaan. Näissä tapauksessa perhe ei välttämättä menetä kotihoidontukea lapsen aloittaessa päivähoidon. Yksittäisen lapsen kohdalla siirrytään ehkäisevästä työstä lastensuojelun asiakkuuteen silloin, kun päivähoitoa järjestetään lastensuojeluperustein. Taustalla voi olla esimerkiksi vanhemman väsymistä, psyykinen sairaus, päihteidenkäyttö tai muu syy, minkä vuoksi päivähoito on lapsen edun mukaista, vaikka vanhempi olisikin kotona. Monet lastensuojelun tarpeessa olevat lapset ovat osa-aikahoidossa.

4.3 Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollon keskeinen tehtävä on lapsen ja nuoren oman terveen kasvun ja kehityksen tukeminen. Murrosikäinen ja sitä vanhempi nuori etsii itseään huolestuttaviin tai ahdistaviin kysymyksiin vastauksia usein kouluterveydenhoitajalta. Psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotto toisella asteella on otettu opiskelijoiden keskuudessa hyvin vastaan. Sairaanhoitaja tekee tiivistä yhteistyötä kuraattoreiden kanssa.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut on järjestettävä oppilaitoksille, jotka järjestävät ammatillista koulutusta, ammatillista aikuiskoulutusta, lukio-opetusta sekä vapaasta sivistystyöstä annetun lain mukaista opetusta.

4.4 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Lastensuojelulain 9 § perusteella kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattori-palveluita. Perusopetuslain 31 a § perusteella lapsella on oikeus oppilashuoltoon. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Kuusamon kaupungin oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämishanke on valmistunut helmikuussa 2011.

Uutena lainsäädäntönä on tullut voimaan 1.8.2014 oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Opiskeluhooltoon sisältyvät opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhoollon palveluita on järjestettävä kunnan alueella sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille.

Jokaiselle oppilaitokselle on laadittava yhteistyössä henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa opiskeluhoitosuunnitelma (OHL 13 §). Suunnitelma on tarkistettava vuoden kuluessa siitä, kun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu.

Opiskeluhoitoa toteuttavat koulujen, toisen asteen oppilaitosten ja esiopetuksen rinnalla monialainen opiskeluhoollon ohjausryhmä, oppilaitoskohtaiset opiskeluhoitoryhmät, monialaiset asiantuntijaryhmät sekä opiskeluhoollon työntekijät. Kasvatus- ja sivistyslautakunta on nimennyt 25.9.2014 lain edellyttämän monialaisen opiskeluhoollon ohjausryhmän, johon kuuluu myös Kainuun ammattiopiston edustaja.

Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään koulu yhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan koulu ympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Asioita käsitellään ilmiötasolla. Yksittäisen oppilaan asiaa käsitellään vain huoltajan kirjallisella luvalla tai oppilaan ja huoltajan osallistuessa kokoukseen.

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaalle annettavia kouluterveydenhuollon palveluja, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa. Kouluterveydenhuollossa toteutuvat laajat terveystarkastukset sekä muut määräaikaistarkastukset ovat osa yksilökohtaista oppilashuoltoa ja niistä tehtävät yhteenvedot tuottavat tietoa myös yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen. Laajaan terveystarkastukseen kuuluu terveydenhoitajan tarkastuksen lisäksi lääkärintarkastus ja opettajan ja huoltajan täyttämä terveydenkartoituslomake.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Oppilashuoltotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Oppilaan tai huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai oppilaan läheisiä.

Koulukohtaiset oppilashuoltosuunnitelmat päivitetään vuosittain koulujen alussa ja lukukauden lopussa tehdään yleinen yhteenveto kouluvuoden aikana tehdyistä oppilashuollollisista toimista. Yksilökohtaisen oppilas- / opiskelijahuollon toimenpiteitä seurataan säännöllisesti yksilöllisesti tehtyjen suunnitelmien mukaan.

4.5. Koulukuraattori ja koulupsykologi

Lastensuojelulain 9 § todetaan, että "kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita [...] Perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettun opetuksen järjestäjä vastaa [...] palveluiden järjestämisestä oppilailleen." Oppilashuoltolain 15 § mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada psykologin tai kuraattorin palveluja.

Oppilashuoltolaissa on määritelty koulukuraattorin pätevyysvaatimukseksi sosionomi AMK tai sosiaalityöntekijän tutkinto. Kuusamossa on ollut 1.8.2014 alkaen kaksi koulukuraattoria, joiden työnjaosta on sovittu, ja joiden työnjakoa arvioidaan vähintään kerran vuodessa.

Koulukuraattoripalvelut järjestetään samojen kriteerien mukaisesti kaikille kouluille. Kuraattorityön painopiste on pienissä koululaisissa, jotta sillä voidaan vastata ennaltaehkäisevän lastensuojelun tarpeeseen ja saadaan luotua jatkumoa päivähoidossa alkaneelle moniammatilliselle ja kuntouttavalle työlle.

Kunnassa ei ole koulupsykologinimikkeellä työskentelevää psykologia. Kouluvalmius- tutkimukset ja erityisopetukseen siirtoon liittyvät psykologiset tutkimukset tehdään perheneuvolassa. Suositusten mukainen koulupsykologien määrä tälle oppilasmäärälle on kolme. Perheneuvolan psykologiresurssista yli puolet käytetään koulupsykologin tehtäviin.

Kouluissa toteutetaan yleistä, tehostettua ja erityistä tukea oppilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Salassapidosta ja vaitiolovelvollisuudesta on tällä hetkellä olemassa paljon päällekkäistä ja jopa ristiriitaista lainsäädäntöä. Päivittäisessä toiminnassa on tärkeää kehittää sellaisia toimintatapoja, ettei salassapitosäännösten liian tiukalla tulkinnalla vaaranneta välttämättömän tiedon oikea-aikaista siirtymistä esimerkiksi kuraattoreille, terveydenhoitajille tai sosiaalityöntekijöille. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta rikkomatta eri toimijat voivat antaa toisilleen tietoja, jotka ovat välttämättömiä asioiden hoitamiseksi.

Päävastuu tietojen antamisesta lapsen hoitopaikkaan, kouluun, neuvolaan tai muille hänen kanssaan työskenteleville on aina lapsen huoltajilla.

Ehdotus

Selkeytetään oppilashuoltolain edellyttämä toimintatapa Kuusamossa, kun oppilas tarvitsee opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja (OHL 15 §).

Kokeillaan ala-asteikäisten ennaltaehkäisevää ryhmätoimintaa, jossa on tavoitteena ennalta määritetyn ryhmän sosiaalisten taitojen vahvistaminen.

4.6 Nuorisotyö ja vapaa-ajan palvelut

Kuusamon kaupungin nuorisotalo ja etsivän nuorisotyön palvelut toimivat nuorisotalo Winssissä.

Kuusamon kaupungin Lapsi- ja nuorisopolitiikkaohjelma on valmistunut vuonna keväällä 2009. Sen jalkauttaminen jokapäiväiseen toimintaan on käynnissä. Lasten ja nuorten ajatukset, ääni ja toiminta ovat luoneet yhdessä nuorten parissa toimivien ihmisten kanssa kuusamolaisten näköisen ohjelman. Ohjelmaa on toteutettu ja samalla kehitetty osallistavilla ja toiminnallisilla menetelmillä. Ohjelman kehittämisen ja toteuttamisen rakenteet on laadittu, voit tutustua niihin sähköisen esityksen kautta.

Ohjelman työryhmä on päättänyt huhtikuussa 2010, että lapsi- ja nuorisopolitiikkaohjelma toteutetaan omalla osaamisella, sillä omatoimiset ja aktiiviset kuntalaiset ovat vastaus tulevaisuuden haasteisiin ohjelman vision mukaisesti. Nyt on meneillään ohjelman ylläpitovaihe. Ohjelman työryhmässä on ollut mm. koulujen, vapaa-aikatoimen, neuvolan, lapsi- ja perhetyön, ammattiopiston, seurakunnan, poliisin ja tiedotusvälineiden edustajia.

Oivangin nuorisokeskuksessa on vuonna 2010 alkanut sosiaalisen nuorisotyön hanke ja etsivän nuorisotyön hanke. Hankkeiden kohderyhmänä ovat 16 – 28-vuotiaat nuoret. Lisäksi Oivangin nuorisokeskuksella on käytössään ehkäisevän päihdetyön rahoitusta, jolla voidaan järjestää mm. koulutusta tai perheleirejä. Hankkeet ja projektit ovat tärkeä osa lasten ja perheiden palvelujärjestelmää, ja niiden kautta voidaan kokeilla ja kehittää toimintamalleja, joita voidaan hankkeiden jälkeen ottaa osaksi kaikkien viranomaisten toimintaa.

4.7. Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö

Sosiaalihuoltolaki on edellyttänyt kotipalvelun ja perhetyön järjestämistä lapsiperheille 1.1.2015 alkaen ilman lastensuojelun asiakkuutta. Kuusamossa on järjestetty lapsiperheiden kotipalvelua omana kokonaisuutena vuodesta 1995 lähtien. Sieltä järjestetään tukea lapsiperheisiin perheiden tilaamana, lastensuojelun tarvetta ehkäisevässä tarkoituksessa tai lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Mikäli kyseessä ei ole tilapäinen apu, kotipalvelun ohjaaja tekee perheen kanssa asiakassuunnitelman (palvelusuunnitelman) yksin, yhdessä sosiaalityöntekijän tai muun yhteistyökumppanin kanssa. Viime vuosina kotipalvelun asiakkaista noin 90 %:n kohdalla on ollut kysymys lastensuojelun avohuollon työstä tai ehkäisevästä lastensuojelusta.

Kotipalvelua järjestetään perheisiin tarvittaessa ympäri vuorokauden. Kun kotipalvelua on järjestetty perheisiin, joissa yksinhuoltaja on ollut sairaalahoidossa tai äidillä on ollut vakava synnytyksen jälkeinen masennus, on voitu välttää lasten tilapäinen sijoitus kodin ulkopuolelle.

Kuusamon lapsiperheiden kotipalvelussa ja lastensuojelussa on tehty useita yhteisiä kehittämishankkeita, joiden myötä on luotu uusia käytäntöjä. Käytännössä perinteisen kotipalvelun osuus on noin 10 % ja perhetyön 90 %.

Järjestetään kotipalvelua sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla säilyttämällä nykyinen resurssi. Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö jatkuu osana lapsiperheiden kotipalvelua. Hoitajat työskentelevät perheissä. Ohjaaja ja omatyöntekijä tai joku muu yhteistyökumppani tekevät asiakassuunnitelman. Työntekijät työskentelevät asiakasperheissä tarvittaessa ympäri vuorokauden, jos sillä voidaan välttää lasten tilapäinen sijoitus. Kotipalvelun ohjaaja suunnittelee työntekijöiden työajat ja työkohteet. Perusturvalautakunta on aikanaan päättänyt, että kotipalvelun henkilöstömenojen ylitys hyväksytään, jos sillä voidaan välttää kalliimpia vaihtoehtoja (lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle). Kotipalvelun ohjaaja päättää tästä yhdessä johtavan sosiaalityöntekijän kanssa. Asiakasperheet voivat myös itse tilata palvelua.

Lapsiperheiden kotipalvelun asiakasanalyysi vuodelta 2014

Asiakkuuden syy	Perheitä	Lapsia	Tuntia	Tunneista %	Yhteistyökumppani (ensisijainen)
Lastensuojelun avohuollon tukitoimi	41	107	4730,25	52,29	Lastensuojelu
Parisuhteen tai vanhemmuuden haasteet	8	30	538,25	5,95	Perheneuvola
Vanhemman psyykinen sairaus	8	29	807,75	8,93	Mielenterveystyö
Erityislapsi	7	14	1325	14,65	Vammaisten lasten koti-hoidonohjaaja
Tilapäinen avun tarve	29	116	1644,75	18,18	
Yhteensä	93	298	9046		

Ehdotus

Jatketaan nykyistä toimintatapaa, joka mahdollistaa joustavan henkilöstön lisäämisen ja työaikojen suunnittelun asiakkaiden tarpeiden mukaan. Kotipalvelun henkilöstöä ei vähennetä, jotta voidaan säilyttää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelun edellyttämät palvelut.

4.8 Lastensuojelun tehostettu perhetyö

Kotipalvelun lisäksi järjestetään lastensuojelun tehostettua perhetyötä, johon on perustettu yksi perhetyöntekijän toimi v. 2014. Perhetyöntekijä on koulutukseltaan sosionomi AMK. Perhetyöntekijä käy perheissä sosiaalityöntekijän työparina tai sosiaalityöntekijän sijaan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät määrittelevät, kenelle palvelua annetaan, eivätkä perheet voi itse tilata palvelua. Lastensuojelun tehostettua perhetyötä kohdennetaan lastensuojelun avohuollon ja jälkihuollon asiakkaina oleville lapsille ja nuorille. Perhetyö perustuu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan.

Kotipalvelun tai perhetyön järjestämisessä ei ole olennaista, millä nimikkeellä palvelua tuotetaan, vaan mihin tarpeisiin sillä vastataan. Perhetyön ja kotipalvelun tehtävänä ei ole korvata terapeutteja eikä sosiaalityöntekijää. Koulutuksesta tai ammattinimikkeestä

riippumatta työssä tarvitaan perheen arjen osaajia, jotka kykenevät itsenäiseen, yksinäiseen työhön joskus hyvinkin vaativissa olosuhteissa. Työntekijöiden persoonallisuus on usein heidän tärkein työvälineensä. Työntekijöiden toimenkuvaan sisältyvät **perheen tarpeiden mukaan** perheen ohjaus, tuki, rinnalla kulkeminen, ruoan laittaminen, lasten hoito ja kasvatusta, rinnalla tai puolesta tekeminen sekä vanhempien aktivoiminen ja kuntoutumisen tukeminen. Työskentelyn onnistumiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi vaaditaan suunnitelmallisuutta ja kokonaisuuden hallintaa.

4.9 Perheneuvola

Perheneuvolassa työskentelee kolme osa-aikaista psykologia (yhteensä 1,3 psykologin resurssi), yksi sosiaalityöntekijä ja yksi perheneuvoja (psykiatrisen sairaanhoitaja).

Perheneuvolassa käy lastenpsykiatri keskimäärin neljänä päivänä kuukaudessa ostopalveluna. Asiakkaat odottavat lääkäriaikaa keskimäärin 1 - 3 kuukautta. Mikäli tätä lääkäripalvelua ei olisi paikkakunnalla, useiden lasten tulisi käydä OYS:ssa mm. lääkekontrollin vuoksi. Lääkäripalvelu perheneuvolassa on vähentänyt huomattavasti OYS:n osastohoidon ja poliklinikkakäyntien tarvetta, kun lääkärin arvio tai lausunto on saatu lähempää ja nopeammin. Vaikka lastenpsykiatrista ja psykologian asiantuntemusta on keskimääräistä paremmin paikkakunnalla, tarvitaan myös sairaalan hoito- ja tutkimusjaksoja.

THL kerää erikoissairaanhoidon hoitopääsyä koskevat tiedot kolme kertaa vuodessa. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa hoidon tarpeen arvioinnin odotusajat toteutuvat Kuusamon perheneuvolassa lain edellyttämällä tavalla.

Kuusamossa järjestetään lääkinnällisenä kuntoutuksena lapsille ja nuorille puheterapiaa, psykoterapiaa, toimintaterapiaa ja ratsastusterapiaa.

Ehdotus

Lastenpsykiatrin palvelut tulee säilyttää paikkakunnalla. Nykymalli on kustannustehokas, nopeuttaa asiakkaiden pääsyä palveluiden piiriin ja parantaa toiminnan suunnitelmallisuutta ja jatkuvuutta.

Selvitetään kuusamolaisten lasten ja nuorten tarve ostopalveluina järjestettäviin neuropsykiatrisiin palveluihin.

Varmistetaan, että perheneuvolassa on tulevaisuudessakin riittävästi psykologeja lakisääteisten tutkimusten ja terapioiden järjestämiseksi (mm. sosiaalihuoltolaki, terveydenhuoltolaki, lastensuojelulaki, oppilashuoltolaki).

4.10 Sosiaalityö

Lastensuojelun palvelut ovat osa kasvatus- ja sivistyslautakunnan alaisen lapsi- ja perhetyön tulosalueen palveluita. Lapsiperheiden sosiaalityöhön kuuluvat lisäksi

lastenvalvojan, perheneuvolan ja koulukuraattorien palvelut sekä lasten ja lapsiperheiden sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut.

Ehdotus:

Tehdään tarvittaessa tarkennuksia lapsi- ja perhetyön sosiaalityön palveluihin huomioiden uuden sosiaalihuoltolain tuomat muutokset.

4.11 Päihdetyön ja mielenterveyspalvelut

Kuusamossa päihde- ja mielenterveyspalvelut kuuluvat hallinnollisesti samaan kokonaisuuteen. Kuusamossa toimii ehkäisevän päihdetyön moniammatillinen työryhmä ja Perusturvajohtajan 13.11.2013 päätöksellä on nimetty mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistyöryhmä, jonka tehtävän on toimia väestön psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

4.12 Muut palvelut ja toimijat

Mietittäessä lasten ja perheiden palvelujärjestelmää on aina muistettava, että ehkäisevään lastensuojeluun ja lapsiperheiden hyvinvoinnin rakentamiseen osallistuvat tahoillaan kaikki kaupungin toimialat sekä monet kaupungin ulkopuoliset toimijat. Näistä vähäisimpiä eivät ole seurakunnan lapsi- ja nuorisotyö, järjestöt ja yhteisöt, yritykset tai poliisi. Poliisin puuttumiskynnys alle 18-vuotiaiden tekemiin tai heitä koskettaviin rikoksiin on alentunut viime vuosina, minkä tarkoituksena on osaltaan lisätä vanhempien ja viranomaisten tietoisuutta lapsia ja nuoria koskettavista kielteisistä ilmiöistä.

5. LAPSEN JA VANHEMPIEN OSALLISUUS JA KUMPPANUUS

Viranomaisilla on velvollisuus yhteistoimintaan perheen ja lapsen huoltajien kanssa. Lapsen huoltajilla on oikeus tulla kuulluksi, oikeus saada tietoja ja velvollisuus antaa lasta koskevia tietoja eri toimijoille. Epäselvyyttä aiheutuu siitä, etteivät toimijat tiedä, onko vanhemmalla lapsen huoltajuus tai oikeus saada tietoja.

Toimijoiden tulee sallia ja velvoittaa vanhemmat osallistumaan lastensa asioiden hoitoon. Vanhempien tulee ratkaista lapsen huoltoon kuuluvat asiat keskenään, eivätkä he voi säilyttää vastuuta viranomaisille, kuten esimerkiksi opettajalle, päivähoidolle, terveydenhoitajalle tai sosiaalityöntekijälle. Riitaisissa ja epäselvissä tapauksissa toimijat voivat esimerkiksi tiedustella sosiaalityöntekijältä, miten olisi hyvä toimia. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa *lapsen edun* toteutumista. Lapsen etu ei ole aina sama asia kuin lapsen tai vanhemman mielipide.

Lapsen kuuleminen tai mielipiteen selvittäminen

Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa ja tulla kuulluksi itseään koskevassa lastensuojeluasiassa tai sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa. Myös nuoremman lapsen toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon

lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai on tarpeetonta.

Kumppanuus

Moniammatillisesta yhteistyöstä on siirrytty kumppanuuteen yhdessä tekemisen lähtökohtana. Termillä kumppanuus korostetaan asiakkaan ja vanhempien osallisuutta palvelujen ja tuen järjestämisessä. Kumppanuus on myös eri toimijoiden yhdessä toimimista.

Kuusamossa on otettu käyttöön kasvatuskumppanuus, jossa vanhemmat ja ammattilaiset sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi varhaisen puuttumisen keinoin.

Ehdotus:

Kootaan lapsiperheiden palveluista opas kuntalaisille. Kehitetään asiakaspalautteen järjestelmällistä keräämistä ja kehittäjäasiakkuutta.

6. LASTENSUOJELUN JÄRJESTÄMINEN JA KEHITTÄMINEN

6.1 Lastensuojelun kustannukset

Lastensuojelun kustannukset muodostuvat monenlaisista eri osa-alueista. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Kun lastensuojelun asiakkuus alkaa, on kysymys lastensuojelun avohuollon tukitoimista, sijaishuollosta tai jälkihuollosta. Suurimmat kustannukset muodostuvat kaupungin omasta toiminnasta (henkilöstöresurssit ja muut kustannukset) sekä ostopalveluista, joista merkittävimpiä ovat lasten sijaishuolto ja jälkihuolto perhekodeissa tai vastaavissa yksiköissä. Terveys- ja sairaanhoidon sekä päihdehuollon ostopalvelut eivät näy lapsi- ja perhetyön sosiaalityön menoissa.

Kustannuskehitys

	Tp 2010	Tp 2012	Tp 2014
Lastensuojelun avustukset (sis. mm. jälkihuollon)	238.880 €	379.500 €	126.670 €
Perhehoito (hoitopalkkiot ja kulukorvaukset)	331.110 €	323.190 €	474.440 €
Ostopalvelut (sis. mm. laitoshoidon)	1.772.670 €	2.034.020 €	1.888.510 €
Lapsi- ja perhetyön sosiaalityön henkilöstömenot	328.260 €	382.980 €	396.030 €

Esimerkkejä kustannuksista

	Kustannukset	Kustannukset vuositasolla
Lapsen päivähoito	2 pv / viikko, kaksi lasta	15000 €
Kotipalvelu, perhetyö	8 h / viikko	23000 €
Sijaishuolto perhekodeissa	230 € / vrk keskimäärin	83000 €
Sijaishuolto sijaisperheessä	1200 € / kk keskimäärin	14500 €
Ensi- ja turvakoti	130 € / vrk per asiakas	45000 €
Lastenpsykiatrin käynnit perheneuvolassa	4 pv / kk keskimäärin	50000 €
Psykiatrinen osastohoito OYS:ssä	300 - 600 € / vrk	100000 - 200000 €
Jälkihuolto ostopalveluna	1200 € / kk keskimäärin	15000 €
Lapsen henkilökohtainen avustaja päivähoitossa	2.800 € / kk	33600 €
Perhekuntoutus ostopalveluna	100 € / vrk, 50 € / h	

6.2 Lastensuojelun järjestämisestä vastaava kunta

Lastensuojelun järjestämisestä ja siitä aiheutuvista välittömistä ja välillisistä kustannuksista vastaa lapsen kotikunta. Tällaisia kustannuksia voivat olla mm. päivähoiton, koulunkäynnin ja terveydenhuollon kustannukset. Jos lastensuojelun tarve on alkanut ennen kuntaan muuttoa, on arvioitava, kumpi kunta vastaa kustannuksista.

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 15 § ja 42 § perusteella lapsen oleskelukunnan on järjestettävä lapselle laitoshoidtoa tai muita sosiaalipalveluita, mutta em. kunnalla on oikeus saada korvausta lapsen kotikunnalta.

Lastensuojelulain 16 § mukaan lapsen sijaishuollosta ja siitä aiheutuvista kustannuksista vastaa **se kunta, jossa lapsen huostaanoton ja sijaishuollon tarve - huom. ei lastensuojelun (avohuollon tukitoimien) tarve - on syntynyt**. Jälkihuollon järjestää se kunta, joka on ollut vastuussa sijaishuollon järjestämisestä. Sijoituskunnan on järjestettävä yhteistyössä sijoittajakunnan kanssa lapselle hänen tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet. Näistä aiheutuneet kustannukset sijoituskunta on oikeutettu perimään sijoittajakunnalta.

Jos kuusamolainen lapsi on sijaishuollossa eri kunnassa tai hänen perheensä muuttaa sijoituksen jälkeen eri kuntaan, Kuusamo on edelleen lapsen kotikunta. Jos sijaisperhe adoptoi lapsen ja huostaanotto päättyy, lapsen kotikunta vaihtuu.

Pohjois-Suomen Aluehallintoviraston sosiaalitarkastaja viittaa 20.7.2010 Tapio Rädyn kirjaan, jossa on pohdittu kustannusvastuun jakautumista kuntien kesken lapsen muuttaessa kunnasta toiseen. Pääsääntö on että jos huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen on ryhdyttävä heti perheen tultua uuteen kuntaan, kustannuksia voidaan laskuttaa lähtökunnalta. Jos todetaan, että avohuollon keinot riittävät, uusi asuinkunta ei voi laskuttaa kustannuksia edelliseltä kunnalta.

Uuden lastensuojelulain myötä kunnille ja yksityisille henkilöille tuli velvollisuus ilmoittaa sijoittamistaan lapsista sijoituskuntaan. Yksityisesti sijoitetuista tai toisen kunnan huostassa olevista lapsista lastensuojelulla ei ole automaattisesti tietoa. Tämän vuoksi lapsen kotikunta olisi hyvä kysyä päivähoitoon hakemisen tai kouluun ilmoittautumisen yhteydessä.

6.3 Lastensuojeluun varattavat voimavarat

Kuusamon kaupungin palveluksessa on 11 sosiaalityöntekijää. Lastensuojelun avohuoltoon, sijaishuoltoon tai jälkihuoltoon mukaan luettavaa työtä tekevät Kuusamossa Kasvatus- ja sivistystoimialalla lastensuojelun sosiaalityöntekijät (5), lastensuojelun perhetyöntekijä (1), lapsiperheiden kotipalvelun ohjaaja (1), lapsiperheiden kotipalvelun työntekijät (6 vakituista) sekä sosiaalipäivystykseen osallistuvat perusturvan sosiaalityöntekijät (4). Heidän lisäksi monet eri työntekijät ja toimijat tekevät lastensuojelutyötä osana omaa työtehtäväänsä. Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi neuvolan, perheneuvolan, varhaiskasvatuksen, koulujen, aikuissosiaalityön, nuorisotyön ja terveydenhuollon henkilöstöön kuuluvat.

Lastensuojelun tarve kunnassa

Vuonna 2014 Kuusamossa on tilastotietojen mukaan

- lastensuojeluasioita on tullut vireille 131 (lastensuojeluilmoituksia 107, hakemuksia 16 ja pyyntöjä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi 8)
- valmistunut lastensuojelutarpeen selvityksiä 88 kappaletta
- tehty asiakassuunnitelmia 110 lapselle
- ollut lastensuojelun avohuollon asiakkaana 183 lasta

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluvat mm.

- palvelutarpeen arvioinnin tekeminen
- asiakassuunnitelman laatiminen
- työskentely lapsen ja hänen huoltajiensa, vanhempiensa, muun lapsen hoidosta tai kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon osallistuvien henkilöiden kanssa
- lapsen säännöllinen tapaaminen - lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä **tai muu** lastensuojelun työntekijä
- lastensuojelun avohuollon piiriin kuuluvien päätösten teko
- kiireellisiä sijoituksia koskeva päätöksenteko
- lapsen huostaanoton valmistelu yhdessä toisen sosiaalityöntekijän **tai** muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa (työpari)
- sijaishuollon muutoksiin liittyvien päätösten valmistelu
- ohjaus, neuvonta ja keskusteluapu lastensuojeluun, toimeentuloon, lapsen huoltoon, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvissä asioissa
- sosiaalipäivystys (vapaaehtoinen)
- antaa sosiaalityön asiantuntijuutta muiden käyttöön

Johtavan sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluvat mm.

- palvelutarpeen arvioinnin tekeminen
- asiakassuunnitelman laatiminen
- työskentely lapsen ja hänen huoltajiensa, vanhempiensa, muun lapsen hoidosta tai kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon osallistuvien henkilöiden kanssa
- lapsen säännöllinen tapaaminen - lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä **tai muu** lastensuojelun työntekijä
- lastensuojelun avohuollon piiriin kuuluvien päätösten teko
- kiireellisiä sijoituksia koskeva päätöksenteko
- lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon muutoksiin liittyvä päätöksenteko
- huostaanotto- ja muiden hakemusten tekeminen hallinto-oikeudelle
- lautakunnan edustaminen hallinto-oikeudessa
- lastensuojelulain mukaisten rekisterien ylläpito
- ostopalveluiden ja palveluntuottajien valvonta yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa
- ohjaus, neuvonta ja keskusteluapu lastensuojeluun, toimeentuloon, lapsen huoltoon, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvissä asioissa
- sosiaalipäivystyksen organisointi
- lasten ja perheiden sosiaalityön johtaminen

Lastenvalvojan tehtäviin kuuluvat mm.

- avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten isyyden selvittäminen
- ottolapsineuvonta
- lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevien sopimusten teko ja vahvistaminen
- oikeuden pyytämien lapsen huoltoa koskevien selvitysten tekeminen yhdessä toisen lastensuojelun tai perheneuvolan sosiaalityöntekijän kanssa

Lastensuojelun tiimi kokoontuu kerran viikossa. Tiimin tarkoituksena on mm.

- seurata määräaikojen toteutumista
- tehdä yhteisiä linjauksia esim. sijaishuollon korvauksista ja avohuollon avustusten myöntämisperusteista
- keskustella ajankohtaisista asiakastilanteista
- sopia yhteisistä työkäytännöistä
- käsitellä saapuneet lastensuojeluilmoitukset
- sopia resurssijaosta
- kehittää keskinäistä yhteistyötä ja työyhteisön toimivuutta
- viedä lastensuojelusuunnitelmassa päätettyjä linjauksia käytännön toimintaan
- parantaa jokaisen toimijan ja työntekijän sitoutumista yhteisiin linjauksiin ja toimintaperiaatteisiin

Lakisääteiset määrääjat

Lastensuojelussa on varmistettava riittävät henkilöstö- ja taloudelliset resurssit, jotta pystytään noudattamaan laissa säädettyjä määräaikoja ja suuntaamaan työpanosta avohuollon työhön vaikeampien ja kalliimpien toimenpiteiden välttämiseksi. Henkilöstöresurssi muodostuu erilaisten ammattilaisten määrästä, järkevästä työnjaosta

eri toimijoiden kesken, osaamisen ja koulutuksen turvaamisesta, työyhteisön toimivuudesta ja työntekijöiden työkykyä ylläpitävistä palveluista (työterveyshuolto, kuntoutus, työnohjaus).

Lastensuojelulaissa on säädetty aikarajoista lastensuojeluilmoituksen käsittelylle, lastensuojelun tarpeen selvityksen valmistumiselle sekä annettu määräykset lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja johtavan sosiaalityöntekijän tehtävistä. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja johtavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla lain edellyttämä sosiaalityöntekijän pätevyys.

Lapselle ja perheelle on nimettävä lastensuojelun asiakkuuden palvelutarpeen arvioinnin alkaessa *lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä*. Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi *omatyöntekijä*. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijällä on oltava sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto on 29.7.2013 antamallaan valvontapäätöksellä velvoittanut Kuusamon kaupunkia kiinnittämään huomiota lastensuojelulain 27 §:n mukaisten määräaikojen noudattamiseen. Kuusamon kaupunki on saanut kesäkuussa 27.6.2014 asiasta päätöksen aluehallintovirastolta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan Kuusamon kaupungin tulee toimintaa kehittäessään huomioida lastensuojelun resurssitarpeet siten, että resurssit vastaavat tarvetta ja mahdollistava lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tarkoituksenmukaisen ja suunnitelmallisen työskentelyn.

Aluehallintovirasto totesi päätöksessään, että Kuusamon lastensuojelussa oli viisi pätevää sosiaalityöntekijää, joista yksi toimi johtavana sosiaalityöntekijänä ja lastenvalvojana. Aluehallintoviraston mukaan asiakasmäärien kehitystä / sosiaalityöntekijä tulee jatkossakin seurata. Lastensuojelun asiakasmäärä on pysynyt 30.11.2013 tasolla eli noin 220 asiakkaassa, mikä on noin 44 asiakasta per sosiaalityöntekijä.

THL on seurannut lastensuojelulain mukaisten käsittelyaikojen toteutumista maaliskuusta 2014 alkaen. Aikavälillä 1.10.2014 – 31.3.2015 Kuusamon kaupungissa lakisääteiset määräajat ovat toteutuneet. Se edellyttää tulevaisuudessa sosiaalityöntekijöiden määrän säilyttämistä nykyisellään.

Ehdotus

Varmistetaan riittävät taloudelliset ja henkilöstöresurssit lapsiperheiden sosiaalityössä ottaen huomioon lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain edellyttämä palvelutarpeen arvioinnin määräaika.

Tietokoneohjelman hyödyntäminen

Perusturvan ja kasvatus- ja sivistystoimen sosiaalipalveluissa käytetään Tieto Oyj:n Effic Yksilö- ja perhehuolto-ohjelmaa, jota voidaan kunnassa muokata paikallisiin tarpeisiin sopivaksi. Ohjelma mahdollistaa erilaisten tilastojen ottamisen, määräaikojen toteutumisen seurannan (esim. lastensuojeluilmoitusten käsittely, palvelutarpeen arviointi), sosiaalipäivystyksen seurannan, sähköisen tiedonsaannin perhetyöstä, kotipalvelusta,

aikuissosiaalityöstä, koulukuraattorilta ja perheneuvolasta sekä käyttöoikeuksien rajaamisen eri tehtävissä.

Johtava sosiaalityöntekijä ajaa viikoittain raportit käsittelyssä olevista lastensuojelu-ilmoituksista ja -hakemuksista sekä palvelutarpeen arvioinneista, jotta tiedetään, miten laissa säädettyjä määräaikoja pystytään noudattamaan.

Asiakasrekisteristä seurataan kuukausittain päättyviä ja alkavia asiakkuuksia, jotta asiakasmääriä pystytään seuraamaan sekä arvioimaan ja tasaamaan työntekijäkohtaista työkuormitusta.

6.4 Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen

Asiantuntijaryhmä

Asiantuntijaryhmä koostuu sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista ja muista tarvittavista asiantuntijoista. Sen tehtävänä avustaa sosiaalityöntekijää asioiden valmistelussa ja lastensuojelun toteuttamisessa sekä antaa lausuntoja päätöksenteon tueksi. Asiantuntijaryhmällä ei ole päätösvaltaa.

Lastensuojelulain 14 § mukaisen asiantuntijaryhmän muodostavat Kuusamossa lastentautien erikoislääkäri, terveydenhoitaja, perheneuvolan sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja, erityisopettaja ja erityislastentarhanopettaja. Puheenjohtajana toimii johtava sosiaalityöntekijä, ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät toimivat asioiden esittelijöinä.

Asiantuntijaryhmä on kokoontunut v. 2013 alkaen kuusi kertaa vuodessa. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kutsuu asiantuntijaryhmän tai sen edustajia koolle harkintansa mukaan tai pyytää heiltä lausuntoja. Lasten- ja nuortenpsykiatrian ja muiden tarvittavien erityisalojen asiantuntemusta ja konsultaatiota on mahdollista pyytää erikseen. Lasten ja nuortenpsykiatrian asiantuntemusta voidaan pyytää esimerkiksi Kuusamon perheneuvolasta lastenpsykiatrilta tai mielenterveystyöstä nuorisopsykiatrilta.

Terveydenhuollon velvollisuudet

Terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus-, hoito- ja terapiapalveluja (LSL 15 §) omana toimintana tai ostopalveluna.

Esimerkiksi

- psykologinen ja neurologinen tutkimus
- muut tutkimukset
- puhe- ja toimintaterapia
- muut terapiapalvelut
- (erikois-)sairaanhoito
- kuntoutuspalvelut
- päihdetyön palvelut
- vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaiset palvelut

7. EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU JA LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU

Lastensuojelua on

- ehkäisevä lastensuojelu
- lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu
 - palvelutarpeen arviointi
 - avohuollon tukitoimet
 - lapsen kiireellinen sijoitus
 - huostaanotto
 - sijaishuolto
 - jälkihuolto

7.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Ehkäisevästä lastensuojelusta puhutaan siinä vaiheessa, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana. Sitä tekevät kaikki, joiden työ, luottamustehtävä, harrastus tai muu toiminta jollain tavalla koskettaa lapsia ja lapsiperheitä.

Sosiaalihuoltolain mukaisia ehkäisevän lastensuojelun palveluita ovat mm.

- tukihenkilö ja tukiperhe
- päivähoito
- kotipalvelu ja perhetyö
- terapia-, perheneuvolapalvelut ja muu keskusteluapu
- erilaiset kuntoutuspalvelut
- muu vanhemmuuden tuki kaikilla elämän osa-alueilla
- lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä kaltoinkohtelusta johtuva tuen tarve

Em. sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät edellytä lastensuojelun asiakkuutta.

Ehdotus

Päivitetään Kuusamon lähisuhdeväkivallan ehkäisyn ja siihen puuttumisen toimintamalli kaupungin koko organisaatiossa osana kaupungin hyvinvointisuunnitelman toteuttamista.

7.2. Avohuollon tukitoimet

Lapsen tarve erityiseen suojeluun (lastensuojeluasiakkuus) voi tulla esille esimerkiksi siten, että joku lapsen tai perheen kanssa työskentelevä huomaa lapsen avun tarpeen (*lastensuojeluilmoitus, ennakkollinen lastensuojeluilmoitus tai yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi*). Joskus nuoret tai vanhemmat tulevat itse hakemaan apua. Kuka tahansa voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, ja laissa mainituilla viranomaisilla / toimijoilla on siihen velvollisuus. Ilmoitusvelvollisia ovat esimerkiksi luottamushenkilöt.

Kun sosiaalityöntekijälle on tullut tieto mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta, hänen tulee tehdä *palvelutarpeen arviointi* lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa. Mahdollisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen lisäksi on arvioitava seitsemän arkipäivän kuluessa,

tehdäänkö arviointia. Palvelutarpeen arvioinnin on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta. Lastensuojelun asiakkuuden yleisin vaihtoehto on lastensuojelun avohuolto.

(Kasvatus- ja sivistys-) lautakunnalla on velvollisuus ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä

- 1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä; taikka
- 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Tukitoimien tarkoitus on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Avohuollon palveluilla ei välttämättä voida ehkäistä kaikkia huostaanottoja tai muita kalliita toimenpiteitä. Päätyminen huostaanottoon ei aina tarkoita sitä, että avohuollon työssä tai ehkäisevässä työssä olisi epäonnistuttu.

Lastensuojelulain mukaisia avohuollon tukitoimia ovat mm.

- taloudellinen tuki
- tukihenkilö ja tukiperhe
- lapsen ja vanhemman sijoitus kodin ulkopuolelle perhe- tai laitoshoitoon
- päivähoito
- kotipalvelu ja perhetyö
- terapia-, perheneuvolapalvelut ja muu keskusteluapu
- erilaiset kuntoutuspalvelut
- muu vanhemmuuden tuki kaikilla elämän osa-alueilla.

Avustusten myöntämisperusteet

Myönnettäessä taloudellista tukea lastensuojelulain perusteella on ensin tarkistettava asiakkaan oikeus saada toimeentulotukea (perus-, täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki), jonka myöntäminen kuuluu Kuusamossa perusturvalle ja aikuissosiaalityölle. Asiakas ohjataan jättämään kirjallinen toimeentulotukihakemus tai ottamaan yhteyttä sosiaalitoimistoon. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä tekee päätöksen lastensuojelulain mukaisesta avustuksesta.

Ehkäisevä lastensuojelu

Taloudellisella tuella on lastensuojelun tarvetta ehkäisevä vaikutus esim. toimeentulotuen lisäksi, kun lastensuojelun tarve johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai nämä seikat ovat esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle. Sosiaalihuoltolain perusteella ei voida myöntää taloudellista tukea.

Ehdotus

Varataan erillinen määräraha ehkäisevän lastensuojelun pienimuotoista taloudellista tukea varten. Avustusta voidaan myöntää niissä tilanteissa, kun täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen kriteerit eivät täyty. Tällä hetkellä Kuusamossa on lapsia lastensuojelun asiakkaana ainoastaan perheen vähävaraisuuden vuoksi. Näillä lapsilla ei ole mitään muuta lastensuojelun tarvetta.

Avohuolto

Avustusten myöntäminen edellyttää asiakassuunnitelmaa. Tarkoituksena voi olla lapsen tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä. Esimerkiksi avustukset harrastuksiin, vanhempien tapaamisiin, kodin tarvikkeisiin – kriteerit ja enimmäismäärät ovat samat kuin toimeentulotuessa asiakkaiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi.

Sijaishuolto

Harkinnanvaraiset menot, jotka eivät sisälly perhehoidon korvauksiin tai laitosten vuorokausimaksuun (menevät omilta tilikohdiltaan). Yksittäistapauksissa voi olla kyseessä esim. lapsen henkilökohtaisen avustajan palkkaaminen.

Jälkihuolto

Jälkihuollossa olevalla nuorella on oikeus jälkihuollon taloudelliseen tukeen ja hänen omista tuloistaan kertyviin itsenäistymisvaroihin. Kasvatus- ja sivistyslautakunta on päättänyt itsenäistymisvarojen enimmäismäärästä niissä tapauksissa, kun lapselle ei ole kertynyt omia varoja.

7.3 Lapsen kiireellinen sijoitus

Jos lapsi on luvussa 7 mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshoitoon tai järjestää hänen tarvitsemansa hoito muulla tavoin. Ennen päätöstä on selvitettävä lapsen, vanhemmat, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta vastaavan henkilön mielipide asiasta, mutta selvitys voidaan jättää tekemättä, jos siitä johtuva viivästyminen aiheuttaa lapselle haittaa.

Päätöksen 30 vuorokauden kiireellisestä sijoituksesta tekee lain mukaisen pätevyyden omaava sosiaalityöntekijä ja päätöksen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 vuorokaudella tekee toinen sosiaalityöntekijä.

7.4 Huostaanotto ja sijaishuolto

Lapsen huostaanotto tarkoittaa, että lapsen huoltoon, asumiseen ja päivittäiseen huolenpitoon liittyvä päätösvalta siirtyy hänen huoltajiltaan kasvatusta- ja sivistyslautakunnalle eli delegointipäätösten mukaan sosiaalityöntekijälle. Lastensuojelun asiakkuus tai lastensuojelun tarve johtaa vain harvoin huostaanottoon. Nykyään kiinnitetään entistä enemmän huomiota kuntien velvollisuuteen järjestää ehkäisevää lastensuojelua ja lastensuojelun avohuollon tukitoimia määrällisesti ja laadullisesti sillä tasolla, että huostaanotto tulee harkittavaksi vasta lain edellyttämässä tilanteissa. Kuusamossa tehdään uusia huostaanottoja 3-4 vuodessa ja niitä päättyy vuosittain saman verran.

Lapsi on otettava kasvatusta- ja sivistyslautakunnan huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos

- 1) avohuollon tukitoimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi
- 2) ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Lapsen huostaanottoon voidaan päätyä asiakkuuden eri vaiheissa. Olennaista ei ole sen arvioiminen, kuinka kauan avohuollon tukitoimia on hyödynnetty vaan onko niillä vaikuttavuutta lapsen ja perheen tilanteen korjaamiseksi. Ns. tilannetta ylläpitävä tuki esimerkiksi kotipalvelun avulla ei ole lapsen edun mukaista, jos kodin olosuhteissa ei tapahdu myönteistä muutosta. Kuusamossa yleisimmät syyt huostaanottoon ovat vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelmasta johtuvat vanhemmuuden puutteet sekä lapsen oireilu.

Huostaanoton valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhdessä lastensuojeluun perehtyneen työparinsa kanssa. Johtava sosiaalityöntekijä ei voi olla valmistelijana. 12 vuotta täyttänyt lasta, hänen vanhempiaan ja sijaishuoltopaikan edustajaa kuullaan erikseen ennen päätöksentekoa. Lapsella ja vanhemmilla voi olla avustaja. Jos lapsi on alle 12-vuotias, hänen mielipiteensä selvitetään ja kirjataan.

Jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa huostaanottoa tai sijaishuoltopaikkaa, päätöksen huostaanotosta ja sijaishuollosta tekee Oulun hallinto-oikeus johtavan sosiaalityöntekijän hakemuksesta. Vastentahtoisten huostaanottojen osuus on kasvanut viime vuosina. Suostumukseen perustuvasta huostaanotosta tekee päätöksen johtava sosiaalityöntekijä.

Huostaanotto lopetetaan, jos sille ei ole enää perusteita. Huostaanotto loppuu viimeistään, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Huostaanoton lopettamisesta tekee päätöksen johtava sosiaalityöntekijä tai hallinto-oikeus.

Ehdotus

Luodaan uusia käytäntöjä huostaan otettujen lasten vanhempien tukemiseksi. Kehitetään sijaishuollossa olevien lasten vanhempien kuntoutusta esimerkiksi kehittäjäasiakkuuden avulla tai vertaisryhmätoiminnalla.

Sijaishuolto

Lapsen sijaishuolto tarkoittaa huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Laitoshoito on joskus lapsen edun mukainen ratkaisu verrattuna perhehoitoon, vaikka onkin monin verroin kalliimpaa. Lastensuojelun ympärivuorokautisen hoidon valtakunnallisessa valvontaohjelmassa 2012–2014 sijaishuolto on jaettu kolmen eri käsitteen alle:

- 1) toimeksiantosuhteinen perhehoito,
- 2) luvanvarainen perhehoito ja
- 3) luvanvarainen laitoshuolto.

Sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänelle tärkeät, turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin. Lapselle on annettava käyttövaroja kuukausittain. Perhehoidosta säädetään tarkemmin perhehoitajalaissa. Kaupunki tekee sijaisperheiden kanssa toimeksiantosopimuksen. Kasvatus- ja sivistyslautakunta hyväksyy vuosittain perhehoitajille maksettavien palkkioiden ja korvausten määrät.

Lastensuojelulaissa on annettu määräykset lastensuojelulaitosten henkilöstöstä, tiloista ja yksikössä hoidettavien lasten määrästä. Sijaishuollon valvonnasta vastaavat lapsen sijoittajakunta, sijoituskunta ja aluehallintovirasto.

Perhehoito

Perhehoitolaki (263/2015) on tullut voimaan 1.4.2015. Aikaisemmin perhehoidosta säänneltiin mm. sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa. Perhehoitolaki koskee sekä toimeksiantosuhteista että luvanvaraista perhehoitoa.

Ehdotus

Luodaan uusia käytäntöjä sijaisvanhempien tukemiseksi. Kehitetään sukulaissijaisvanhempien tukemista, työnohjausta, kouluttamista ja vertaistoimintaa.

Laitoshoito

Kuusamon perusturvalautakunta päätti helmikuussa 2005 kilpailuttaa lastensuojelun ostopalvelut. Maaliskuussa 2006 perusturvalautakunta päätti lasten sijaishuollon hankinnan tehtäväksi kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailun pohjalta, ja millä perusteilla kilpailutuksessa tehdyistä valinnoista voidaan poiketa. Laitoshoidon hinnoissa

on suuria yksikkökohtaisia eroja, joista osa perustuu lapsen vaatiman hoidon eroihin, mm. erityisen huolenpidon järjestämiseen. Kilpailuttaminen ei sovellu sellaisenaan lastensuojelun ostopalveluihin lasten tarpeiden moninaisuuden ja yksilöllisten erojen vuoksi.

Ehdotus

Tavataan kaikkien kuusamolaisille lapsille luvanvaraista perhehoitoa tai laitoshuoltoa järjestävien yksiköiden edustajia valvonnan toteuttamiseksi vuoden 2015 aikana.

7.5 Jälkihuolto

Kun lapsi on ollut huostassa tai vähintään puoli vuotta sijoitettuna avohuollon tukitoimena, hänelle on järjestettävä jälkihuolto. Velvollisuus jälkihuoltoon päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on viimeksi ollut lastensuojelun asiakkaana, mutta viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, sijais- tai jälkihuoltona, hänelle on varattava itsenäistymistä varten *itsenäistymisvarat*, joiden määrä riippuu lapsen tuloista. Kuusamon kasvatus- ja sivistyslautakunta on päättänyt itsenäistymisvarojen vähimmäismäärästä.

7. PROJEKTIT JA HANKKEET

Kuusamon alueella on meneillään tai juuri päättynyt hankkeita, jotka omalta osaltaan edistävät lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia.

Lapsen hyvä arki I-II 2009 – 2013

Syli-hanke 2014 – 2016

Annut-projekti 2011- 2015

Pohjois-Suomen Lasten Kaste 2014 – 2016

Lasten perhekuntoutuksen etämallin kehittämishanke Etä-LAKU 2013 – 2015 / 2018

Lapset puheeksi -menetelmä v. 2013 –

MLL:n ennaltaehkäisevän lapsi- ja perhetoiminnan kuntakumppanuus 2015

8. VALTAKUNNALLISET OHJEET JA SUOSITUKSET

Lasten ja nuorten hyvinvointipalveluita ja niiden käytännön toteutusta on ohjeistettu monella eri tasolla viimeisten kolmen vuoden aikana. Nämä ohjeet ja suositukset on otettava huomioon varattaessa resursseja laadukkaiden palvelujen turvaamiseksi.

Kunnalliset lastensuojelupalvelut. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2013 – 2014

Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvatus. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012 – 2014

Toimiva lastensuojelu -loppuraportti 2013

Lastensuojelun laatusuositus 2013

9. SUUNNITELMA LASTENSUOJELUN TOTEUTTAMISESTA JA SEURANNASTA

Kasvatus- ja sivistyslautakunta valitsee Kuusamossa tarkoituksenmukaiset, keskeiset lasten hyvinvointia kuvaavat indikaattorit, joiden muutoksia seurataan säännöllisesti mm. raportoinnin yhteydessä.

Valtuusto päättää kasvatus- ja sivistyslautakunnan esityksen pohjalta hyväksyä suunnitelman lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä, ja ottaa siinä mainitut toimenpiteet huomioon talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa (Lastensuojelulaki 12 §).

Suunnitelmassa päätettyjen toimenpiteiden toteuttaminen huomioidaan kasvatus- ja sivistystoimen, lapsi- ja perhetyön tulosalueen sekä lastensuojelun sosiaalityön käyttösuunnitelmissa vuosittain.

Tavoitteiden toteutumista ja lastensuojelupalvelujen kehitystä arvioidaan raportoinnin yhteydessä sekä talouden että sisältöjen näkökulmasta.

Suunnitelma hyväksytään ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.

Sosiaalihuoltolaki edellyttää omavalvontasuunnitelman tekemistä sosiaalihuollon laadun, turvallisuuden ja asianmukaisuuden varmistamiseksi. Suunnitelma on pidettävä julkisesti nähtävä ja sen toteutumista on seurattava säännöllisesti. Toimintaa on kehitettävä asiakkailta sekä henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella.